

פדיון שבויים

פדיון שבויים ע"י שחרור מוחבלים

תוכן עניינים

הסוגיא בGITIN מה ע"א "אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיון"
 הצות שני טעמים אפשריים לתקנה זו
 הסוגיא GITIN נח ע"א, כיצד ר' יהושע פדה את ר' ישמעהל בהרבה יותר מדמיון
 תוספות תירצzo זהה בשלשה אופנים
 הירושלמי, וכן רוב מהראשונים פוסקים שהטעם שלא לעודד חטיפות נוספות
 התוספות בדיעה שהטעם הוא מפני טורה הציבור
 סוגיא שלישית, כתובות נב ע"א, הבעל פודה את אשתו יותר מדמיון, וכן את
 עצמו
 הרמב"ם ושו"ע פוסקים שהטעם כדי שלא לעודד חטיפות נוספות, והרא"ש
 סבור הטעם מפני טורה הציבור
 מה נחשב יותר מפני דמיון?
 מה הדין כאשר השבוי הוא במצב של סכנה?
דין בדברי הרזב"ז
דין בדברי מהרש"ל
 אוסף של דברי הפוסקים בזמןנו ודין בדבריהם
סיכום

עלתה שאלה ציבורית, אם חיללה נופל חייל יהודי בשבייה אצל אויבינו
 הערבים, והם דורשים כי למען החזרתו לידיינו علينا לשחרר מבית הכלא
 בישראל כך וכך מוחבלים מטילי אימה ("טורויסטים"), האם מותר הדבר?

ניצי' המקורות בדברי חז"ל. יש תקנה קדומה המוזכרת במשנה (גיטין מה ע"א):

'אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיון מפני תיקון העולם וכו': גמרא איבעיא להו האי 'מפנוי תיקון העולם' משום דוחקא דציבורא הווא? או דילמא משום דלא לגרבו וליתו טפי? תא שמע דלווי בר דרגא פרקא לברתיה בתליסר אלף דינרי זהב. אמר אבי ומאן לימה לנ דברצון חכמים עבד? דילמא שלא ברכzon חכמים עבד!':

[מה פירוש המלים "לגרבו וליתוי טפי"? פירוש העורך (ערך גרב) עניינו לשון שודד (ברכות ס ע"ב) או לשון לקחת כמשוכן (שבת קמץ ע"א). "ליתוי טפי" פירושו "להביא יותר"].

לטעם הראשון חוששים שמא יביאו את הציבור לעניות. לטעם השני, חוששים שאם השובים יראו שמרוחיכים יפה, יתאמכו עוד יותר לתפוס שבויים נוספים, ורק מעודדים אותם בזה להביא עליינו צרות נוספות.

סוגיא שנייה

התוספות כאן על הדף (ד"ה שלא ליגרבו) הקשו מגמרא להלן, מעשה בר' יהושע בן חנניה, וכן מסופר שם:

"מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לכרכן גדול שברומי. אמרו לו, תינוק אחד יש בבית האסורים יפה עניים וטוב רואי וקווצותיו סדרות לו תלתלים. הלך ועמד על פתח בית האסורים, אמר 'מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזים?' ענהותו תינוק ואמר 'הלא ה' זו חטאנו לו, ולא אבו בדרכיו הולך ולא שמעו בתורתו'. אמר מوطחני בו שומרה הוראה בישראל. העבודה [כלומר, בשבועה] שאיני זו מכאן עד שאפdenו בכל ממון שפוסקין עליו. אמרו לא זו ממש עד שפדוו בממון הרבה, ולא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל".

מקשים התוספות (דף מה ע"א), הא כיצד עבר ר' יהושע על תקנת חכמים לא לפדות את השבויים ביותר ממה שהם? ועונים כי המצב היה שונה, משום שהוא הנער הוא מופלג בחכמה. ועוד תירוץ נוסף, בשעת חורבן הבית לא שייך לחושש שהוא מפני זה יתעדדו לשבות עוד יותר.

גם להלן בדף נח ע"א (שם מובא הסיפור) שאלו תוספות שאלת זו, ושם ענו שני תירוצים: [א] כי היה שם סכנת נפשות [ב] כי היה מופלג בחכמה.

מן פנוי אוקיימתא זו של התוספות, הורו כמה רבניים חשובים בדורנו שモתר לפדות את השבוי בידי ערבים ביותר מכדי שהוא, כי הרי הוא נמצא במצב של סכנה.

אמנם לא ברור שאפשר לפסק כמו דברי התוספות. כי לפי הגאנונים הקדמוניים, וכן לפי הרמב"ם, המאירי, הרמב"ן (על הסוגיא), הטור, השולchan ערוך, וגם כמה אחרים, סבורים אחרת ואין מקום לסתור על דברי התוספות. להלן נפרט העניין.
ונබאר דברינו.

- א -

הגמרה שהביאה שני נימוקים אפשריים לטעם תקנה זו שאין לפדות את השבוי ביותר משוויו, על איזה טעם מהם נסמכו?

דעת הסבורים שהטעם הוא לא לעודד חטיפות נוספות

הגאנונים [דבריהם הובאו ב"אוצר הגאנונים" על גיטין מה ע"א; וכן ברמב"ן על הסוגיא] הזכירו את הסוגיא בכתובות נב ע"א על איש שנשבית וمبקשים עד עשרה בדמייה, תנא קמא התיר לבעל לפדותה בכך ורבנן שמעון בן גמליאל אומר אין פודין את השבוי יותר מכדי דמיין מפני תיקון העולם. "אלמא אע"ג דילכא דוחקא דציבורא אין פודין" עכ"ל [שהרי מדובר שرك בעל ישלים מכיסו]. כתבו הגאנונים: ורבנו חננאל ורבינו יצחק פסקו כרשב"ג. והטעם לזה, כי סתם משנה שלנו (גיטין מה ע"א) היא דעת רשב"ג שם (כתובות נב ע"א) ולכן הלכה כמותו. כלומר הטעם הוא שלא לעודד השובים לשבותשוב. [הערת המעתק: ואע"פ שהר"ן שעל הרי"ף בגיטין מפרק בפסק זה של הגאנונים, אין להכחיש כי סוף כל סוף כך היה דעתם של הגאנונים].

אמנם הרי"ף בסוגיא זו במסכת גיטין לא נקט עמדה, ולא הזכיר איזה ממשני הטעמים שהוזכרו בגמרה הוכחנו. אבל ה"כسف משנה" (על רמב"ם, הל' מתנות עניים פ"ח הי"ב) מביא ראייה מדברי הרי"ף על כתובות (דף נב ע"א) שסביר שהתעם הוא דלא ליתי לגרבו טפי. וכן סבר שם הר"ן שכך פסק הרי"ף.

גם לפיה הרמב"ם (הלו' מתנות עניים פ"ח ה"ב) הטעם הוא "שלא יהיה האויבים רודפיין אחריהם לשבותם". בדרך כלל הרמב"ם פוסק דין בלי לתת נימוק. כאן שנתן נימוק הוא מלמד שהטעם הראשון, שלא לגורם דוחק לציבור, טעם זה נדחה. כנראה מפני שאבוי פקפק במעשהו של לוי בר דרגא, שמא זהה נעשה שלא כרצונו חכמים. וזה מפורש בדברי המאירי על הגمراה הזאת "כבר ביארנו שאין פודין את השבויים ביתר מכדי דמייהם, ולא משום דוחקה ציבורא ציבורא אלא מטעמא דלא ליגרו בהו ולילתו טפי" [שלא יתאמכו השבויים לתפוש אנסים נוספים].

וכן זה הוותק בטור (ירוה דעתה, סי' רנב וכנ בשו"ע י"ד רנב סעיף ד) "שלא יהיה האויבים מוסרים עצםם עליהם לשבותם".

הרשב"א (על גיטין מה ע"א) מביא כי בירושלים אמרו כי הטעם לגזירה זו הוא כדי שלא יתגרו החוטפים לחטוף שבויים נוספים. כך לשון הירושלמי: "אן פודין את השבויים יתר על כדי דמייהם וכוכ' דלא ליגרי שבוי ומימיית". וכן כתוב המאירי (על גיטין מה ע"א) שכך ראה בירושלים. אמנם בירושלים שבידינו (מהד' ליידן) אין זכר לדעה זו, אבל נאמנים علينا גдолין הראשונים שכך מפורש בירושלים. ואפשר שלכן פסק הרמב"ם מה שפסק, לפי הכלל שבדבר שיש חילוקי דעת בבבלי, ובירושלמי נקבעו כאחד מהם, כך נשאר הדין (על פי "יד מלאכי", סוף ספר, כלל דשני תלמידין, פסקאות ח-ט).

דעת הפסקים שהטעם הוא מפני דוחקה ציבורא

יש אומרים (שו"ת נסחת יצחק, הר"י קצנלבויגן, סי' לח) כי במה שהתוספות (גיטין מה ע"א ד"ה שלא ליגרבו) תירצחו מעשהו של ר' יהושע כי יש יותר לפדות תלמיד חכם שהוא מופלג בחכמה, משמע יותר שטעם מפני דוחקה ציבורא (במקרים רגילים) ואין הטעם מפני שייתאמכו השבויים לתפוס עוד שבויים, כי הא כיצד יביןו הגוים הפראים שהטעם שנותן ר' יהושע ממון הרבה היה מפני שהוא צפוי בעתיד להיות תלמיד חכם? אבל בתוספות אחר (כתובות נב ע"א ד"ה היו מבקשים) נשארו בספק ולא החליטו מה הוא הנימוק לתקנת חכמים.

וכן מצאנו בדברי הקדמון רבנו ירוחם (ספר מישרים, נתיב לב, ח"ג ד, מהד' ייניציאה דף קג ע"ב) "ουכשיו נהגו לפדות תלמידי חכמים יותר מקטבנן ומכדי דמייהם, דסבירא להו משום דוחקה ציבורא" עכ"ל. אבל באמת אין כאן גילוי היאך דעתו נוטה, אלא יש לימוד זכות על סמך מה נהגו אחרים לא לקיים תקנת חכמים, ולכן רק ציין "סבירא להו".

הב"ח (על הטור סי' רنب) הזכיר את הטעם שלא לדוחק את הציבור בהפסד ממון גדול. לשונו של הב"ח: "לפי עניות דעתך עיקר דרשאי [אדם] לפדות ביותר מכדי דמיון בין לבתו וקרוביו וכל אדם, ואין מוחין כיון דחוקא דציבורא. וכל שכן דין מוחין כשהבא לפדות את אשתו, אלא דין מחייב לפדות את אשתו ביותר מכדי דמייה, וכן עמא דבר". כלומר הב"ח סבור שתקנת חכמים הייתה לעניין גביה ציבורית. אבל היחיד יכול לתת כמה כסף שירצה, ולפדות בזה כל אדם.

הש"ך (על י"ד סי' רנב) הזכיר דעתו של הב"ח אבל אין מזה הוכחה כיצד דעתו נוטה אלא בא להעיר כי דעת הב"ח אינו כהשׁוע, והש"ך לא הכריע.

דעת אותם פוסקים שלא החליטו איזה טעם הוא הנכון

הרא"ש (על גיטין פ"ד פסקא מד) מביא שתי הדיעות שהוזכרו בגמר וכותב מפורש "ולא איפשטע".

ויתר מזה, לדעת הר"ן שעיל הרי"ף (גיטין מה ע"א), ממעשיו של לוי בן דרגא יש סmak שהטעם הוא מפני דחוקא דציבורא, ולא סומכים על תמייתו של אביי. אבל בסיכוןו של דבר מחייב הר"ן "אבל נראה דכיון שלא מיפשטע ואיכא למייחש לתקללה [הערת המעתיק: שיישבו השובים שבווים נוספים נוספים] אין פודין, דشب ואל תעשה עדיף".

סוגיא שלישי

סוגיא שנייה בתלמוד, ממנה יש לדון אם טעם העיקרי הוא שלא להכבד על הציבור (" מפני דחוקא דציבורא") או הטעם הוא שלא לעודד את השבאים לשבוע שbowים נוספים ("דלא לגרבו וליתו טפי"). בכתובות נב ע"א בעניין חיובו של הבעל לפדות את אשתו אם נפלה בשביה יש ברייתא:

"תנו רבנן, נשבית והיו מבקשי ממן עד עשרה בדמייה, פעם ראשונה פודה. מכאן ואילך רצה פודה, רצה איינו פודה. רבן שמעון בן גמליאל אומר אין פודין את השבויין יותר על כדי דמייהם מפני תקון העולם, הא בגין דמיון פודין אף על גב פרקיונה יותר על כתובתה. ורמינהו נשבית והיו מבקשי ממן עד עשרה בכתובתה פעם ראשונה פודה מכאן ואילך רצה פודה רצה איינו פודה ר"ש בן גמליאל אומר אם היה פרקיונה נגד כתובתה פודה אם לאו איינו פודה רבן שמעון בן גמליאל תרי קולי איתת ליה".

כיצד פוסקים את הדיין? הר"ף והרמב"ם פסקו רבנן שמעון בן גמליאל, והרא"ש פסק כתנאה קמא. טעם הדבר הוא כי הר"ף והרמב"ם סבורים שיש סתם משנה (הגמרא שהזכירנו לעיל, גיטין מה ע"א) שאין פודין את השבוי יותר מכדי דמיו, וזה מסיע לדעת רבנן שמעון בן גמליאל. סברא זו הזכרה כבר לעיל בדברי גאנונים קדמוניים (שהזכיר הר"ן שעל הר"ף, בגיטין מה ע"א). ודעתה הרא"ש המשנה בגיטין מדבר של רבנן שמעון בן גמליאל, כי הם הרבים. ולפי הרא"ש המשנה בגיטין מדובר בשאר שבויים, ולא בדיון אשתו של אדם.

וכך הונצחה המחלוקת בשולחן ערוך (ابן העזר סי' עת, סעיף ב):

"אין מחייבים את הבעל לפדות את אשתו יותר על דמיה, אלא כמו שהוא שווה כשאר השבויות. (והרמ"א חולק): ויש אומרים דאשתו כגוף דמי, וכיול לפדות בכל אשר לו:

דברי רם"א מבוססים על הרא"ש (על כתובות פ"ד סעיף כב) שהביא שכך גם דעתו של ר' מאיר הלוי (רמ"ה) והסכים לדעתו.

אפשר לפרש כי נימוקי המחלוקת בין הר"ף ורmb"ם נגד הרמ"ה והרא"ש הוא בשתי הסברות. הר"ף והרמב"ם סבורים כי הטעם הוא שלא יתאמץ השובים לקחת שבויים נוספים, אם רואים הם שימושיים להם כמה שהם רוצחים. ורמ"ה והרא"ש סבורים שהטעם הוא לא להכיד על הציבור, וכיון שהבעל נותן עבור אשתו, מותר לו [וגם חייב, בפעם הראשונה] לחת אפילו פי עשרה בדמייה. וכיון שהזכירנו לעיל שהרא"ש מפרש בגיטין (מה ע"א) שלא נתפרשה בגמרא איזו סברא היא הנכונה, הוא נשען על תנאים קמא בכתובות (נ"ב ע"א) לחייב את הבעל. אבל לפי רmb"ם וסייעתו סבורים שכבר נתפרש בגיטין שהטעם האמתי הוא שלא יתאמץ האויבים לשבות עוד נוספים, ולכן לפי דעתם יש לפסוק כמו רבנן שמעון בן גמליאל.

ב. מה הוא הנקרא יותר מכדי דמיהם של השבויים?

בשו"ת מהר"ם לובלין (ס"י ט) כתב כי אין פ" שאין במקומותינו מקהח עבדים ולפיכך אין לדון על פי זה מה ערכו של השבוי, שמא יש לחקור מה המהיר באוטן מדיניות שם יש עדין מסחר בעבדים. אבל ב"פתח תשובה" (יו"ד רנ"ב ס"ק ז) הביא דברי שו"ת רדב"ז (ח"א סי' מ) שכתב כי כדי דמיין הוא כמו שנוהגים אצל

הגויים בימינו בכמה הם פודים את שבוייהם, עד כאן תורף דבריו [ולהלא נביא כל נושא דבריו ונדון בהם]. ואם נדון לפי זה, אין פודים יותר מאשר אחד או שניים מול שבוי אחד, כמנาง העולם, ולא שישחררו רבים תמורה אחד.

ג. מה יהיה הדין כאשר השבי היהודי נמצא בודאי סכנה?

מה שכתבו התוספות (גיטין נה ע"א) שר' יהושע נתן על פדיון ר' ישמעאל יותר מכך דמיו, מפני שהיה במצב של סכנה, אין הרמב"ן מסכים לפסק זה, וכותב "ולא מסתבר, דכל שבי כולה איתתנייהו ביה (בבא בתרא ח ע"ב) ועוד דגבאי אשה אייכא חששא דעריות, ולא חששו, ואע"ג שקרען עולם היא, היה להם לחוש". אלא מסכם רmb"ן שהטעם שניתן ממנו הרבה, כי לתלמיד חכם מותר. וכן כתוב הריטב"א שם, והשミニ הטעם שמפני סכנה מותר להפריז בממונו. משמע שעבור מי שאינו תלמיד חכם, התקנה של חכמים במקומה עומדת ואין היתר לחתך יותר מכך אףלו כשיש סכנה.

בעל "בית דוד" (ר' דוד בן שבתי משלוני), ח"א הלכות צדקה, סי' קכ) כותב בתחילת דבריו שמאז שהposekim הטור ושולחן ערוך, הביאו להלכה את הтирוץ של התוספות שתלמיד חכם פודים אותו גם ביתר מכדי דמיו, ולא הביאו את הтирוץ שבמקרים סכנות נפשות פודים ביתר מכדי דמיו, משמע לכארה שהם לא מקבלים להלכה תירוץ זה של התוספות. ובסוף דבריו הוא מציע שלא הזיכירו זאת כי הוא פשוט וידוע לכל בר ביר. אבל יש לתמונה על מסקנותו. כי ממה שהתוספות הביאו שני תירוצים, גם שר' ישמעאל היו מיעוד להיות תלמיד חכם, משמע לפי תירוץ שני שמצוות של סכנה אין בה די לבטל התקנת חכמים. גם אמר ש"ת צמח צדק הנ"ל, וכן סבור ש"ת מהר"ם לובלין (ס"ט) כי לא פודים ביתר מכך גם במצב של סכנה.

וכך לשון "כנסת יצחקאל" הנ"ל על מסקנת הראשונים ורוב אחרים שגם הטעם הוא כדי שלא יתרגלו לחטוף שבויים "וז הסברא איפכא. אם בסכנות נפשות פודים, ירצו להרוג השבויים כדי שיפדו יותר מכדי דמיון. גם יגרבו וירצו להרוג" עכ"ל.

גם בעל "תפארת יעקב" על גיטין (ר' יעקב געוזנדהייט, עמ' קב בספר, על גיטין מה ע"א ד"ה אבל באמת) כותב שהטעם הוא "לא ליגרבו טפי" ולכן "לא שייך לחלק בסכנה לפדות ובזה להכחיל אחרים להכניס אותם בסכנה".

וכך כותב בפשטות בעל שו"ת יד אליהו (ר' אליהו בן שמואל מלובליין, ח"א סי' מא) "זהא על כרחך האדם יכול ליתן כל אשר לו بعد נפשו, ואפילוبعد אשתו וכו'". וייתר מכדי דמיו כמ"ש הפוסקים ואפילו אינו רק ספק סכנה. ואלו בשביל אחר שאינו תלמיד חכם, אינו רשאי ליתן יותר מכדי דמיו, ואפילו בודאי סכנה".

מצאנו שמהרש"ל (ים של שלמה, גיטין, פ"ד פסקא טו) פוסק שבמצב זה פודים אותו אפילו בהרבה יותר משווין. ומעיד שכ נוהגים ישראל רחמנים בני רחמנים, והוא משבח אותם על כך. וכנראה הוא מחייב כך משום דברי התוספות הנ"ל (גיטין מה ע"א; וכן נה ע"א) כי כאשר יש סכנה, פודים את השבי אפילו ביוטר משווין. אמן יש לפkapק כי התוספות הביאו בשינוי המקומות שלשה טעמים. איזה מהם הוא עיקר? הקדמון ר' מלאכי הכהן בסוף ספרו "יד מלאכי" (כללי הפוסקים, כלל רשי ותוספות, פסקא כד) הביא מחלוקת אם דעת ראשונה הוא העיקר, או דעתה בתרא. ונשאר בספק. וכן בסוף ספר "שדי חמד" (פרק ט, כללי הפוסקים, סי' ט פסקא ב') השאיר הדבר בספק. ככלומר אין אנו יודעים אם טעם זה (שנמצא בסכנה) הוא הטעם להתיירו של ר' יהושע בן חנניה לפדותו אותו ביוטר מדמיו, או טעם מפני החורבן, או טעם מפני שהוא מעותד להיות תלמיד חכם. ולכן אין סמך ברור לטעם זה.

עוד יש לפkapק, כי טעם האחרון שהוזכר בתוספות צריךelial ביאור. זו לשונם: "בשעת חורבן הבית דלא שייך דלא ליגרבו". מה פירוש הדברים? אלא מדובר שכבר הוליכו את השבויים לרומי, ולא שייך שמנני כסף שייתן ר' יהושע יחוירו הרומים לארץ ישראל כדי לשבות נספחים ולכן אין לחוש שיגרבו ולהיותו טפי. ועוד, הם שבו מה שבו כדי להעניש את ישראל על המרד, ולא למען להרוויח כסף. מה שר' יהושע נתן כסף היה כדי לקנות אותו "כביבול" להיות לו לעבד, או כסף שוחד לסורה. ולא מדובר על פדיון שבויים שנשבו לשם ריווח כסף, שהוא הנושא של המשנה. ולכן לפי תירוץ אחרון זה של תוספות, אין ללמידה ממנה למצוינו היום.

יש עוד אפשרויות לפרש דברי התוספות "בשעת חורבן הבית דלא שייך דלא ליגרבו". כשייש מלחמה דין השבויים כשבויי מלחמה ולוקחים אותם בשבי כדי להחליש כח האויב ואוכלוסייתו, או שלוקחים שבוי כדי להעניש את העם של האויב. באותו זמן אין סדרי מסחר וגביה כסף כדי לשחרר מי מהם, כי זה נוגד עיקרי המדיניות של ראשי הצבא של הצורר. ר' יהושע כבר היה ברומי, ופדה מבית הסורה. בזה לא ישתנה סדרי ארחות המלחמה בארץ ישראל, שם או

שהרגו את היהודים או לקחו אותם בידי להגלוותם מן הארץ. لكن אין ממש שום ראייה לפדיון שבויים הרגיל.

והרב יוסף שאול נתנזahan (בספרו "יד שאול", על שם י"ד סי' רנבר) העיר הערה נפלאה. מה שר' יהושע פדה את ר' ישמעאל בן אלישע, בכל ממון שישיתו עליון, הוא מפני שהוא בדיעה שסבירת תקנת חכמים לא לפדות ביתור מדמיו של שבוי הוא מפני דוחקה דעתיבורא. אבל ייחיד שהוא עשיר, רשאי לחתת יותר כי בזה אין הציבור נדחך. אבל אנו הרי ראיינו כי כמעט כל הראשונים, והרבה מאד מהאחרונים, פוסקים שהטעם הוא שלא יתאמצו השובים לחפשם שבויים נוספים. אם כן אין שום ראייה מעשיה של ר' יהושע לענייני בעיות המתעוררות במשך הדורות.

� עוד הוסיף והצעיג הגאון ר' יוסף שאול נתנזahan כי אותו "תנאה קמא" בבריתא (כתובות נב ע"א) האומר לפדות את האשה אפילו פי עשר מדמיה, הוא ר' יהושע. ומותר לכל בעל לחתת יותר, כי אין כאן דוחקה דעתיבורא. אבל רב"ג האוסר זאת הוא סובר שהטעם הוא "לא ליגרבו וליתוי טפי". וכן היא ההלכה, כי סתם משנה (גייטין מה ע"א) בזהה. ובזהה נדחה מעשה של ר' יהושע מההלכה, ואין לפסוק כמו זה לא בשיל תלמיד חכם, ולא בשביל סכנת נפשות או כל נימוק אחר. [וכך פסקו הדין, הרי"ף והרמב"ם ומרן מחבר שו"ע, בעניין בעל הפודה את אשתו].

- ד -

עוד יש לפקפק על הסתמכותו של מהרש"ל, לכוארה, על דברי התוספות. כי בתשובות נססת יצחקל (סי' לח, של הר"י קצנלנבוינגן, בן דורו של רמח"ל, ודבירים אלו הובאו בפתחי תשובה" על שם י"ד סי' רנבר ס"ק ז) כתוב: "האי תירוצא דסכתת נפשות לא שייך אלא אם טעמא משום דוחקה דעתיבורא. אבל לטעמא דלא ליגרבו להיפך,adam בסכנת נפשות פודין, [הם תמיד] ירצו להרוג את השבויים כדי שייפדו יותר מכדי דמייהן. וגם יגרבו וגם ירצו להרוג" עכ"ל. ובכן דעת התוספות הם פרשנות הגمراה אבל דלא כהלהכתא. ולפי מה שביררנו לעיל כי דעת הגאנונים הקדמוניים, וכן רמב"ם ושו"ע שהטעם האמתי הוא משום שלא יתאמצו השובים לקחת עוד, הרי דברי התוספות נדחו.

גם רמב"ן (על הסוגיא) דחיה דברי התוספות, כי ברור שגם בזמןם של חז"ל כל שבוי היה במצב סכנה. וכן כמו מהאחרונים, הם י"ד שאול (על שם י"ד סי' רנבר),

יד אליהו (ס"י מג) שו"ת מוהר"ם לובלין (ס"י טו) שו"ת צמח צדק (הקדום, לר' מנחם מנדל ב"ר אברהם קרכמל, בהגחה מבן המחבר, ס"י כח) קבעו שאין לפדות את השבוי אפילו אם הוא נמצא במצב של סכנה.

ומה שהציעו המתירים לשחרר מחבלים ערבים תמורה הצלת חיל יהודי הנמצא בשבי, כי סכנת המחבלים הוא רק "שמעא" וסכנת החיל הוא "ודאי", אין דבריהם אלו מתאימים למציאות האמתית. כי נסיוון העבר, משך שלושים שנה, הוכיח (לפי סטטיסטיקה רسمית של "ארגון נגעי הטרוור") כי למעט מאربעים אחוז מהטרוריסטים המשוחררים חוזרים לפעולות טרור. בשחרור שלוש מאות מחבלים תמורה תנובאים (בתקופת שרון), נהרגו על ידיהם ארבעים וששה יהודים. כלום אין למדים מנסיוון העבר? מי לא יבין שמתוך מאות המשוחררים מהכלא יموתו לפחות הפחות כמה יהודים ח"ז. ומאי חזית דזרק סומק טפי?

� עוד יש להעיר, כי נראה ברור כי לדעת הרמב"ם התקנה קיימת גם כאשר השבוי הוא נמצא בסכנת נפשות. הרי כמה סעיפים לפני פסקו בענין זה (הלו' מתנות עניות פ"ח הי"ב) הזכיר הרמב"ם "שהשבוי הוא בכלל הרעבים והצמאים ובכלל הערומים, ועומד בסכנת נפשות. המעלים עיניו מפדיונו הרי זה עובר על לא תאמץ את לבך' (דברים טו, ז) ועל לא תעמוד על דם רעך' (ויקרא יט, טז) וכו' וכו' ו'הצל לקוחים למות' (משל כי, יא) והרבה דברים כאלו' (הלו' מתנות עניות פ"ח ה"י). [ומקורו בדברי חז"ל, בא בתרא ח ע"ב]. הרי שאיפלו בשנמצא השבוי בסכנה, הזכיר הרמב"ם תקנה זו. ואמנם "שדי חמד" (חלה ט, דברי חכמים, פסקא עז) הזכיר שאלה זו וענה כי יש לחלק בין "שמעא" סכנה ל"ודאי סכנה". אבל סברא זו חולשה, כי "נתת דבריך לשיעורים". וכיitzך נחליט אייפה קו המפריד בין שמא לודאי? ועוד הרי בכלל שאלה של סכנת נפשות חששים אפילו למיוט, וכל זה היה צריך להיות תקף בכל מקרה ומרקם של השבויים?

- ה -

נביא כאן במלואם דברי שו"ת רדב"ז (ח"א ס"י מ) וזו לשונו:

"כבר נהגו כל ישראל לפדות את השבויים יותר מכדי דמיון הנמכרים בשוק, שהרי ז肯 או קטן אין שווה בשוק יותר מעשרה דינרין, ופודין אותו במאה או יותר. וטעמא דמנהגא הוא משום דקיימא לנ דעתמא הוא דילמא ליגרי וליתו ימסרו עצמן לשבות מהם. הרי אנו רואים בזמן הזה שהשנאים אין יוצאים

לכתהילה בשבייל ישראל אלא לכל מי שימצאו. הילך אפילו שפודים אותם יותר ממה ששווה בשוק, כיון שאין פודין אותם יותר ממה שנפדים שאר עכו"ם, מותר. והנה להם לישראל, שהם גומלי חסד בני גומלי חסד. והכי איתא למידק ממתניתין דלא קתני 'אין פודין את השבויין יותר מכדי שיוין' אלא 'יותר מכדי דמייהן'. משמעו דמייהן של שבויים הרגיל בכל השבויים. אבל לפדות אותם יותר מכדי שאר השבויים של שאר לשונות עכו"ם, אין ראוי. דהא איכא למיחש דילמא כיון שפודין אותם יותר מאשר השבויים, יצאו לכתהילה לבקש יהודים וימסרו עצםם עליהםם. ואיכא נמי דוחקא דציבורא. וכל שכן שכבר נתפרנס שישראל פודין את השבויים ע"פ שאין להם משליהם כלום [תוספת המעתק: אין למתנדבים מספיק כסף לצרכי עצםם], שודאי יעלו [השבאים] הרבה במחירותם".

[ונמשיך רדב"ז] "וזא אמר הרי אלו רואים שפודין אותם יותר מכדי דמי שאר השבויים [הנכרים]? ומעשים בכל יום כן, וכל המרבה להתעסק במצבה זו הרי זה משובח? ויש לומר דעתכו להם על אחד משלשה או מרבעה טעמיים. חדא שיש עכו"ם שבוי שפודים אותו בערך זה שהוא פודים היישראלי. ואע"פ שזה משלו [מממון של השבוי] וזה משל אחרים, או שזה העכו"ם חזק ואמץ לעובודה, וזה היישראלי חלש וכחוש לוזה. מכל מקום לא יהיה מגמתו של השבאי לבקש ישראל אלא לבקש בעלי פדיון גדול. [ב] אם כן שמא יש בתוכם חכם שפודים אותו בכל ממון. או אפילו שאין עתה תלמיד חכם, אם יש בהם מי שמכן לזה [הurret המעתק]: מוכשר להתפתח ולהיות ח"ח [במשך הזמן] פודין אותו בכל ממון. [ג] או שמא יש בהם קטנים יערבים על הדת. נמצא שאין אלו פודין אלא הדת. ובדרך כלל כופין אותם לחיל שבאות ומועדות, ומיסרין אותם ביסורים קשים ממוות".

[ונמשיך רדב"ז] "ואע"פ שיש לבעל הדין לומר על כל התנאים הללו 'אומר התנא אין פודין את השבויים יותר מכדי דמייהן' מכל מקום יש לדחות דדילמא לא איירי התנא בשבויים דאית בהו כל הנני דאמון. וכיון שהדבר ספק, הנה להם לישראל, ויחזיקו במדה [זו] כיון שהם שמחים וששיטים בה, יש להם בזה שכיר גדול. והוא [יוטר מזה, טעם רביעי] שאין אלו [חכמי הדור] כופין אותם [לחתם ממון] אלא הם עצםם [נדיבי עם] מתנדבים, אין כאן בית מיחוש. ומצוה הרבה אייכא. ויפה נהגו להחזיק במדת אברהם אבינו ע"ה דכתיב (תהלים מו, י) 'נדיבי עמים נאספו, עם אלהי אברהם' עכ"ל.

ונדון בדבריו כתלמיד היושב לפני רבו.

[א] ראיינו בדבריו שהחלייט כי מסקנת רוב הפסוקים שטעם התקנה הוא שלא לעודד חטיפות נספות, ולא מפני תורה הציבור.

[ב] הרב עצמו מודה שיש במשיחם של עם ישראל עבירה על תקנת חכמים, אלא תולה מנהגם ברוחנותם היתירה של בני ישראל.

[ג] הרב מציע נימוק כי בהיות הישראלי בשבייה, יעבירו אותו על דת. ועל זה יש להקשות, ככלום לא היה כך המצב גם ביוםיהם של חז"ל? ראה מעשה בבנوتיו של רב נחמן בהמשך הסוגיא (גיטין מה ע"א). ואע"פ כן מנעו אותנו מלפדותם.

[ד] מה שהציע רדב"ז שמא יש בהם קטון שיוכיל להתרחשות ולהיות חכם גדול בתורה, הוא מופלג. שהרי על כל קטון וקטון אפשר לומר כך? וגם על המבוגרים אפשר שייהיו כמו רב עקיבא שהתחילה לומוד בגיל ארבעים? ולמה לא חשו לכך חז"ל בזמן?

[ה] מה שטען בסוף דבריו שאין אנו "כופיין" את הציבור לתת ממונם, אין שום רמז לכך בגמרא שכופים על זה, אלא תקנה כללית היא שמא יתאמזו השובים לשבות עוד יהודים. ומה יועיל לכך שהנדיבים מתנדבים?

[ו] ובאמת יש כאן לימוד זכות יפה על מנהגם של ישראל. אבל כלל הוא בתורה, שיש רגש המוחש ע"פ שכל, וגם המוחש ע"פ ההלכה.

סיכום הדברים, מול דברי רוב פוסקים הנוקטים בטעם "לא ליגרבו טפי", והם הפסוקים המובהקים (רמב"ם ושו"חן ערוך) אין מקום להתייר שחרור המחבלים. שהרי אובייננו יתאמזו כתעתפת יהודים נוספים כדי שיישמשו כמי Koh להחרור ערבים נוספים.

ויש להוסיף כי כל הדיונים וההוכחות שטענו המתוווכחים בעד ונגד, מבוססים על מצב של נתינת ממון רב יותר מאשר של השבי. אבל כשמדבר בהקשר דעתם של יהודים נוספים, מצב זה לא יהיה שביר כל בדורות קודמים. ולפי זה השכל הישר קובע שאין מקום לשחרר שום אויב, ואפילו אם היהודי נמצא במצב סכנת נפשות.

- ו -

ונסימ בלמידה חשוב שישיכם בזה מהרש"ל (ים של שלמה, גיטין פ"ד סוף פסקא ס): "שמעתי על מהר"ם מרוטנברג"ק ז"ל שהיה תפוס במגדל אייגוזם כמה שנים, והשר תבע מן הקהילות סך גדול. והקהילות היו רוצחים לפודתו ולא הניח [להם הרוב] כי אמר 'אין פודין השבויים יותר מכדי דמייהם'. [וממשיך מהרש"ל] ותמה אני מאחר שהיה תלמיד חכם מופלג, ולא היה כמותו בדורו בתורה ובחסידות, ושרי [מותר] לפודתו בכל ממון שבועלם. ואם מרוב ענוותנותו לא רצח להחזיק עצמו כתלמיד חכם, מכל מקום היה לו לחוש על ביטול תורה, כאשר כתב בעצמו שהיה יושב בחושך וצלמות, בלי תורה ואורה, והיה מקונן שלא היה אצל ספרי הפסקים והתוספות. ואיך לא היה חש לעזון ביטול התורה, לאחר שרבים צריכים לו? ובודאי דעתו הייתה שאם יפדו אותו אם כן יש למחש [לחחשו] שמא יעשה כן כל השרים לתלמיד חכם המופלג שבדור, בעבור רוב הממון, עד שלא יספיק ממון [כל] הגולה לפודתם, ותשתחח התורה בישראל. ומשום hei אמר החסיד 'モטב שתאבד מעט חכמה היתרת' [היתרתה] מישראל ממה שתאבד חכמת התורה עיקר'. וזה האות [שדיבר נכוна] שאז פסקה אותו הדבר והshed לטאוס חכמי הגולה" עכ"ל לעניינו.

הרי ברור לפנינו שמהרש"ל עצמו מודה שמהר"ם רוטנברג עשה כראוי במה שישירב שיפדו אותו ביותר מכדי דמיו, כי בזה הפסיק גוזמות של השובים. ולכן למרות רחמןנותם העכשוויות של בני ישראל, אילו היו מציאותם לקאים תקנותם של חז"ל היו בזה מצילים נפשות רבות לעתיד, שלא יתאמכו כל הגויים השובים לשבותם.

כלומר יש לחתה בחשבון שאם משלמים לצורדים יותר מכדי דמיו [ובימינו אם מרוחחים השודדים שע"י זה הם משחררים רבים מהשודדים הכלואים בכלל] אנו מעודדים אותם לשבות יהודים נוספים, ואנו גורמים לאותה סנה שוב ושוב ליהודים נוספים, ה' ירחם!

moboa b'mashna (idim d, g) casher r' tarpon p'sak ayizha din leynin muashr uni, ha'tarum umli r' alezor ben ozaria "hrei atah c'mahna ottem mamon, ve'ain atah alia cmefsid nafshot!". kolomr l'p'umiim fuolah nra'at crhmanit, abel l'me'usa hia aczriot. k' ma'aseha hamishla horucha l'shchorr machbelim c'di la'hazil at h'io

של חיל שבי, אם מביטים לתוכאות הצפויות היא אינה אלא אוצרות. הממשלה היא לקויה بما שאינה רואה את הנולד, שהיא תכונה רק של חכמים.

נביא כאן דבר הרב שלמה גורן (ספרו "תורת המדינה", במאמרו על נושא "פדיון שבויים תמורה שחרור מחייבים", עמ' 424-436, וכן כותב שם בעמ' 429) "אם נבוא ונשאל לשיטה זו של הרמב"ם והרמב"ן וסיעתם, איך התקינו תקנה זאת, הלא אין דבר שעומד בפני פיקוח נפש ? וכ' וכו'. התשובה לכך היא משום שכל פדיון השבויים עמיד בסכמה יהודים אחרים, משום שהשbabאים ירדפו אחרי כל יהודי כדי לשבות אותו ולהעלות את מחירו, ויבאו רבים כדי סכנה. כל כאני גונא, אין מצות פוקה נפשם של שבויים יהודים, או של קבוצה בודדת הנמצאת כבר בידי השbabאים, דוחה חשש פוקה נפש של הציבור. אף שהסכמה של השבויים ממשית, קרובה וודאית, וכיים חשש פיקוח נפשם של אנשי הציבור שייהיו נתוניים לסתירות ולאיומים, אין חשש פוקה נפשו של הציבור נדחה מפני פיקוח נפשם של השבויים הבודדים. ונמצאת שיטת התוספות יחידה ובודדת בנושא זה, כאשר רוב הפסוקים חולקים עליהם וסבירים שגם בשעת סכנה הנש��ת לשבויים התקנו שלא לפדות אותם יתר על כדי דמיון" עכ"ל הרב שלמה גורן. [ועיין להלן, נחזר לדבריו].

ז. אחרונים המתירים בזמןנו

[א] אמנים בספר "חוות בנימין" (של הגאון ר' שאול ישראלי, ח"א סי' טז, עמ' קכ-קכח) דין בשאלת זו שהזכירנו, האם מותר לשחרר מחייבים תמורה חיל ישראלי הנמצא בספק כמעט ודאית, והורה להקל ולשחרר. וニמקיו הם שניים. [א] הראי הראשונים (תוספות ד"ה והוא מבקשין, כתובות נב ע"א) התיירו לאוטו שבוי לפדות את עצמו בכל כסף שיש לו יכולת לתת, והוא עצמו אינו מוגבל מפני התקנת חכמים הנ"ל. כך כתב הטור (יר"ד סי' רנב) "וזאיפלו אם קרובים רוצחים לפדותו ביוטר מכדי דמיו, אין מניחין אותן. אבל אדם יכול לפדות את עצמו בכל מה שירצה, וכן לאשתתו שהוא בגופו" עכ"ל. הטור לא נימק מדוע. וכך כתבנו לעיל כי אפשר שנסתמך על הברייתא (כתובות נב ע"א) כי לדעת תנא קמא על האדם לתת אפילו בפעם הראשונה אפילו פי עשרה בדמייה. ואע"פ שזה סותר את התקנה בגיטין (מה ע"א) יש לומר כי הוא נשתעבד לה. ויש לדון קל וחומר, אם על אשתו יתן כל זה, שהוא רק "גוף", כל שכן עבור גופו עצמו.

והוסיף "חוות בנימין" שהוא דין אם האדם קונה ביטוח חיים בחברת ביטוח, והם מתחייבים לחת כל סכום שיבוקש עבورو, הרי זה/ca אילו הוא פודה את עצמו ב厰מו של עצמו, שהרי החברה נשתעבה לו בסכום זה. מעתה, מי נפקא מינה אם זו חברת מסחרית, או אם זו המדינה בו האדם גר? אם הם נשתעבדו לו לפדותו [כיוון שהוא משתמש כחיל שליהם] הרי זה/ca אילו הוא פדה את עצמו.

[ב] "חוות בנימין" עד לבעה שבזה שימושיים טרוריסטים הרי מסכנים בזה שאר אנשי מדינת ישראל. הוא עונה על כך כי הבית יוסף על טור חושן משפט, סוף ס"י (תכו) בענייני חיוב האדם להציג את חברו מסכנה, הביא מהגחות מיימוניות כי "בירושלמי מסיק אפילו להכנס עצמו לספק סכנה חייב. ונראה שהטעם הוא מפני שהלה ודאי והוא ספק". וכן גם כאן תושבי מדינת ישראל, כל אחד ואחד מהם הוא בספק סכנה מהמחבלים המשתחררים, אבל השבוי הוא ודאי בסכנה והסחיבים להסתכן למען הציג אותו היחיד.

ונראה שיש לפkapk בשני היסודות הנ"ל. על מה שהשווה את המדינה לחברת ביטוח, שהשתעבדו להציג כל חיל העובד בשירות המדינה, אין הנידון דומה לראיה. "חברת ביטוח" הוא עניין של ממון, וכך אנו דנים על שאלה של סכנה. ועוד, מה שהאדם יכול לפדות את עצמו בכל ממון שבעולם, סברא זו אינה מפורשת בוגרא ולא בראשונים. היא חדש, כי אם הטעם הוא דוחק אדיבורא, ניחא שכאן אין מכבים על הציבור. אבל אם הטעם הוא "דלא לגרבו וליעתי טפי" הרי כל פעם השודדים והלטאים ילטו עין על העשירים, לקחת אותם בשבי ולחבוש כל כספם. וכיון שהם אינם נכללים בתקנה [אם דורשים שיפדו את עצם] הרי לא נשתרמה תקנת חכמים? ועכשו נפרוץ את המסרת ונאמר שיש "חברת ביטוח" שהיא המדינה, וכך יוכלו לשבות ככל רצונם וידעים הם שהמדינה תפצע את השטר? הרי בזה בטלת כל התקנה?

גם ביסוד השני יש להקשوت, הרי כלל אצל מורי ההוראה כי דין שהבית יוסף הביא בדבריו על הטור, והשמיט בבאו לכתב שולחן ערוך, סימן הוא שחזר בו "בית יוסף" מדבריו ואינו פוסק כך. כן כתוב הסמ"ע (סוף ח"מ סי' תכו). וכך דין זה שחייב האדם להסתכן ספק סכנה כדי להציג חברו מודאי סכנה, לא נמצא כלל בשולחן ערוך. והרב עובדיה יוסף (יהוה דעת, ח"ג סי' פד) הביא שכן דעת רבנו יונה (איסור והיתר כלל דין לח), ושוט רדב"ז (ח"ג סי' תרכז), שם הביא חבל אחרים (שוו"ע הרב או"ח סי' שפט סעיף ח), וכן הנצי"ב בהעמק שאלת (קמ"ז ס"ק ז), וערוך השולחן

(חו"מ סי' תכו), וכן הביא כמה ראיות מהבבלי, שאסור לו לאדם להכנס את עצמו לספק סכנה כדי להציל את חברו.

ויעוד, הראה מהירושלמי הוא מעשנו של ריש לקיש (ירושלמי תרומות סוף פרק ח) אבל שם ריש לקיש התנדב לכך. מניין לנו שיש בזה חובה?

ויש להזכיר כאן הוכחה מהמקרא שאין חובה לאדם להכנסת לספק סכנה כדי להציל את חברו, ואפילו אם מדובר להציל את כל כל ישראל. משה רבנו ברה מצרים, אחרי שהרג את המצרי, כי חשש מהמלשינים עליו. כשהיה בבית חותנו יתרו אמר לו הקב"ה "לך שוב מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך" (שמות ז, יט). מפרש שם ר' מאיר שמחה מדווינסק ("משך חכמה") "ומוכח אדם היו חים המבקשים את נפשו רא היה צריך לילך להוציא בני ישראל מצרים, אף שכל ישראל צריכים אליו, אין צורך להכנס עצמו בסכנה". ומעין זה כתב בספרו "אור שמחה" (על הרמב"ם, הל' רוצח פ"ז ה"ח) שהנמלט לעיר מקלט אינו יוצא ממש אפילו הוא מצביא גדול כיאב בן צרויה וכל העם צריכים לו, כי אינו חייב להסתכן מרדיפת גואל הדם. והרב מוסיף: "ומוכח מזה שלא כהגות מיומניות בשם הירושלמי דתרומות דחייב להכנס עצמו לסקנה. ומירושלמי גופיה אינו מוכח, לمعין היטב בו".

ויעוד מוזר הדבר, חלק מהازוחים במדינת ישראל מצוחים שאין דעתם נוחה משחרור המחלבים, מלחמת הסכנה לחייהם, והוא כיצד תחוליט הממשלה לשחרר על אף ועל חמתם של המוחים? וכי לך הסמיכו את הממשלה לסקן את חייהם? הסמיכו אותם רק לנחלה ענייני המדינה בממוןנות, ולהגן על חייהם.

ויעוד, הרב ישראלי מציע שיש מעין חוצה בלתי כתוב, בין המדינה לבין חיליה, שהמדינה תעשה את הכל כדי להציל את חייהם, אפילו אם יפלו בשבי אצל האויב. ויש לשאול, כולן אין עוד חוצה בלתי כתוב בין המדינה לבין כלל אזרחיה, שהיא תעשה הכל כדי להציל את חייהם. והוא כיצד תפקר את אלו מפני אלו?

במאמרו על נושא זה (קובץ תורה שבבעלפה, מהד' מוסד הרב קוק, קובץ י') מנמק הרב ישראלי כי על פי השולchan ערוך אדם הפודה את עצמו מהשבוי יכול לתת הרבה יותר מדמיו. "וכיוון שהוא שמה המדינה יכולה לעשות בזו הוא מכח החיוב שקבלת על עצמה תמורה השירות שלהם [של החילאים], הרי אין זה אלא כאילו הם פודים את עצמם, שבה מבואר לעיל לא קיימת שום הגבלה, ולא שייך בזו תקנה שאין פודים את השבויים יותר על דמייהם".

אמנם סברא זו אין לה בסיס ונראית לא נכונה. כי אדם הפודה את עצמו, אמרו התוספות (כתובות נב ע"א ד"ה והוא מבקשין) "שהרי 'עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו' (מליצה ע"פ איוב ב, ד) והכא אשתו כגוף" עכ"ל. אבל כלום כל שליח שהאדם שולח לעשות בשביבו, נחشب כגוף? יש כאן מרחק רב בין הנושאים, והיה הרב ישראלי ציריך להביא אסמכתא הלכתית להשוואה זאת. יש אחריות מוסרית למدينة, ולא אחריות ממונית, או לסיכון חי האזרחים משום אחריות זו. התוספות דברו על מתן ממון, ללא גבול, ולא על סיכון חי אנשיים אחרים.

[ג] גם הרב שלמה גורן כתב מאמר בנושא זה "פדיון שבויים תמורה שחרור מחבלים" (בספרו "תורת המדינה", עמ' 424-436) ואירוע דבר מוזר ומטמייה. המאמר מכיל 12 עמודים, ובאחד עשר וחצי עמודים הוא מעמיד ביאורים מוצקים וחד-משמעותיים לאיסור של שחרור מחבלים תמורה חיילינו השבויים. בהוכחות תלמודיות ולמדניות הוא בונה חומה בצורה נגד שחרור המחבלים. ולאחר כך, ככל אחר יד, בשבועה עשר שורות, מסיק מסקנא היפה מכל מה שכתב? הוא פוסק "אולם על אף כל האמור לעיל, יתכן שבמקרה של שבויי מלחמה של חיילינו שנשבו תוך مليוי של המדינה שלשלחה אותם למשימות מלחמה, מוטלת חובה קדושה לעשות הכל לשחרורם, ואין עליהם כלל המיגבלות של המשנה 'אין פודין את השבויים יתר על כדי דמיון'. יתכן ועל המדינה מוטלת החובה הבלתי מעורערת לפדותם ולהוציא אותם מסכנת הקלה ביותר, ואין עליהם שום מיגבלות של פדיון שבויים דעתם. משום שהמדינה חייבת לפדותם בכל ממון שבעולם ובכל מחיר שהוא, משום שהאחריות על חייהם מוטלת על המדינה שלשלחה אותם לקרב. ואין להתחשב בעת שחרורם בסיכון בטחוני כביכול ששחרורם עלול לגרום לציבור ולמדינה".

אמר דינה, ולא הביא שום בסיס הלכתי או תורני למסקنته. הרושם הקשה נשאר שהוסיף סיוף באופן מלאכוטי, למרות שלאורך כל המאמר הוכיח בדיקות היפך הגמור. בחפשי בארכיוון [גוגל] מצאתי כי באתר "כיפה", מТАריך 09/11/2010 מתעד בעל המאמר על כניסה שנערכו לזכרו של הגרא"ש גורן (בבית הכנסת הגדול, בירושלים) ושם דיבר רמי גורן, בנו של הרב גורן, על בעיה זו [של הוספת סיום מתמיה למאמרו] ונושא זה. הוא מעיד על תגובת אביו בזמןו לשאלת ראש הממשלה רבין בעניין עיסוקת ג'יבריל ע"י שחרור מחבלים רבים וזוו לשונו: "כשנשאל על כך מראש הממשלה רבין ענה 'בשום פנים ואופן לא!'. אבל עם זאת לאחר מכן בספרו 'תורת המדינה' הוא הוסיף פסקה לפיה צבא יש

בעצם חזה עם החיל, וכך יש לו מחויבות כלפיו. וזאת [פסקה זו הוסיפה] כדי שההורים שקיבלו את בנים בחזרה לא ירגישו אשמה מוסרית". עד כאן עדות בנו. ומכאן שדעתו התורנית של הגרא"ש גורן הוא הhipך הגמור ממה שמצטטים בשמו.

ובאמת ספר "תורת המדינה" יצא לאור בשנת תשנ"ו. אבל כמה שנים לפני זה, במאמרו של הגרא"ש גורן בעיתון "הצופה" (יא סיוון, תשמ"ה 31/5/1985) נגד שחרור מחבלים, לא נמצאת פסקה המסימית הנ"ל. והיא וודאי תוספת מאוחרת, אחרי מעשה שחרור המחלבים, ובתוור לימוד זכות בדיעד.

[ד] הרב יהודה גרשוני (מאמר "פדיון שבויים לאור ההלכה", קובץ הדורים, חוברת לג, ניסן תשל"א, עמ' 27-37) מתיר לשחרר אסירים טורוריסטים, כי אין בזה סכנה ודאית, שהרי לא ברור שיצילחו להרוג אחרים. ובכן אין וודאי סכנה של החיל החטוף נדחה מפני ספק סכנה לכל האוכלוסייה. והוא מביא דעת הגהות מיימוניות בשם היירושלמי שהובא ע"י הבית יוסף (הוזכר לעיל). אבל יש לדחות סמרק זה שהביא, כי דברי הגהות מיימוניות הם לעניין אם חייב האדם למסור את עצמו לידי סכנה כדי להציל אחרים. והא כיצד יהיה מותר לו להפיל אדם אחר למצב של סכנה, אפילו אינו מתנדב לכך?

� עוד יש לדחות דבריו ע"פ דברי ה"חזה איש" (סנהדרין סי' כ"ה, ד"ה ויש לעי' באחד זהה חז) וזזו לשונו: "באחד שרואה חז [אוaben] הולך להרוג אנשים רבים, יוכל להטותו לצד אחר ויירוג רק אחד שבדצד אחר, ואלו שבדצד זה יצלו, ואם לא יעשה כלום יירגו הרבים והאחד ישאר בחיים, ואפשר שלא דמי למוסרים אחד להריגה דהתקיים היא פעללה האכזריה של הריגת נפש ובפעולה זה ליכא הצלה אחרים בטבע של הפעולה וכו'. אבל הטיטת החז מצד זה לצד אחר היא בעיקרה פעלת הצלה, ואיינה קשורה כלל בהריגת היחיד שבדצד אחר, רק עכשו במקרה נמצא הצד נפש בישראל, אפשר דיש לנו להשתדל למעט אבדת ישראל בכל Mai Dafshar, והלא לוליינוס ופפוש נהרגו בשביב להציל את ישראל כמ"ש רשות" תענית ייח ב' ד"ה בלודקיא" עכ"ל לעניינו.

הרוי מפורש בלשונו שחייב להתריר (בלשון "אפשר", ולא החליט). ועוד הרוי מפורש בלשונו "דיש לנו להשתדל למעט אבדת ישראל בכל Mai Dafshar". לגרום לאבדתו של אחד, כדי להציל את הרבים. אבל בnidzon של שאלתנו, לשחרר מאות מחבלים כדי להציל אדם אחד, ולסכן בזה חי' הרבים, וודאי החזה איש אסור, כי אנו בזה מרבים באבדת ישראל. ובלשון פשוטה, אילו נהג אוטובוס

וישובים אחרים עשרות אנשים, והוא בדרכו בנסעה בהרי הגליל, וקופץILD אחד קטן על הכביש לפני הרכב ומפני מהירותו של הרכב אין האוזן בהגה יכול לעצור בעוד מועד. יש לו ברירה או להמשיך בנסעה ולדורים את הילד, או להטות הגה הרכב ולהפיל כל האוטובוס עמוק לצד הכביש, לסכן את עצמו ועשירות היושבים מאחוריו. מה עליו להחליט ולעשות? פשוט וברור שהיחיד נדחה מפני הרבים.

למZN אחד רצה להביא ראייה מפסקא הנ"ל של "חzon איש" שמותר להסיט את הסנה מאדם אחד לזרים. אבל יש קושיא על דברי "חzon איש" מדברי הש"ך (חו"מ סי' קסג סי' יח). שם הביא דבריו שוו"ת מהריב"ל (ח"ב סי' מ) אודות שר שהטייל על עשיר אחד או שניים איזה חיוב לתשלום כסף. ויש יהודי אחד שיש לו כח השפעה בהיכל המלך או השר להשתדל לפטור את העשיר מזיה. אם הדבר ברור ודאי שגם יפטור לו יטיל השר תביעת התשלום על אחרים, מה דיננו? ענה מהריב"ל "אם כבר הטיל המלך על אנשים ידועים ופרט אותם ונכלדו בראשתו, אז אין יהודי רשאי להשתדל לפוטרים בשום עניין שייזיק לאחרים בודאי. אבל אם יצא גזירה להטיל על ב' אנשים בסתם, יכול ליהודי להשתדל על איזה אנשים שירצה שלא יהיו בכלל הגזירה, אף שבודאי יכנסו אחרים תחתיו". והביא שם ראייה מעשה דוד ומפיבושת (יבמות עט ע,א).

גם ר' שלמה גנץפריד (קיצור שולחן ערוך, סי' קפג סעיף ב) כותב "אבל מי שבא איזה נזק עליו, אסור לסלקו מעליו אם ע"י זה יגרוםшибוא על חברו. וכו'. אבל קודם שבא הנזק עליו, מותר לדחותו שלא יבא עליו ע"פ שע"י זה יבוא על חברו" עכ"ל.

הרי כאן שהחייב הישראלי שהוא כבר שבוי, אי אפשר להוציאו ממצבו אם ע"י זה תיפול סכנה על יהודי אחר. ודברי ה"חzon איש" הנ"ל אמרוים כאשר אין האבן עדיין על ראשו של הרוצה להמלט, וטרם "נפל בראשתו". ולכן אין ממש ראייה או השלכה לנידון שלפנינו, שהחייב כבר חטוף.

ושמא תאמר יש רק ספק אם שחרור המחללים תביא לסכנות הרבים? הנה העבודות והסתטיסטיקה שהוגשו ע"י סגן שר הבטחון מר זאב בוים, בדיון בכנסת (ח' אב, תשס"ג). בעיסקה ג'יבריל (1985) שוחזרו 238 מחללים עם "דם על הידיים", מהם 114 חזרו למשדי טרור והצליחו להרוג יהודים (48%). בין השניים 1993-1999 שוחזרו 6912 טרוריסטים. מהם חזרו 854 לרצוח יהודים (12%). מדובר כאן רק על אותם מעשי איבה שפוענהו, ואפשר שהרבה מעשי איבה

שלא פוענחו בוצעו ע"י חלק מהמתחררים הנ"ל. עד כאן עדותו של המומחה. לפי זה, כל שחרור המוני מביא בוודאות גמורה להריגת לכל הפחות יהודי אחד. וכייז אפשר עוד לטעון שהה רק "ספק" סכנה?

[ה] הרב יעקב אריאל, בספרו "באהלה של תורה" (חלק חמישי, עמ' 90) התיר שחרור הטרוריסטים מפני שני נימוקים. האחד, כדי לעוזד "מוראל" של הלוחמים, למען ירצו להלחם בכל כח כי גם אם ישבו אותם, המדינה תותר על הרבה כדי לשחרר אותם. אבל כאשר נעיין מצבו הוא בדיק להיפך. "יצא שכרו בהפסדו". (א) אם חיליל נלכד ע"י האויבים, ובכך מצלחים הם להביא לשחרור האסירים שבידינו, הלא מעודדים את אויבינו זהה עצמו להשתדל בכל מרצ וועז לחטוף חיילים נוספים, גם בהיותם שלא בשדה הקרב אלא הולכים ברוחבותינו. וגם מעודדים אותם לחטוף אזרחים מן השורה, למען קלף מיקוח. בטוחים הם לפि נסיון העבר שיצליחו להציג כל מבוקשים כי היהודים הם רחמנים בני רחמנים. (ב) ועוד מוסיפים סיון, כי הרבה מתנדבים נוספים יבואו להכות ישראל בטרור, כי יודעים הם כי גם אם ילכדו, כעבור שנתיים או שלוש בתמיון לא ישחררו עברו חליפתי חיליל ישראלי נוספת. והנזק הוא מעל וממעבר לכל תועלת צפואה של עידוד המוראל. (ג) ועוד נזק עצום, החיללים לא יילחמו בכלל עוז במשימות לתפוס חי טוריסטים [כדי לחקור אותם על מדע מודיעיני], ביעודם כי סיוכיים גדולים יש שכubar שנתיים או כמה ישוחרר אותו טוריסט, ומשום מה לחיליל ההוא לסכן את חייו כדי לתפוס אותו? המשקל אינו מאוזן.

ニימוק שני מביא הרב יעקב אריאל כי דין המשלח את חברו למקום סכנה חמור במיוחד, ועליו לעשות מאמץ עליון להציל את שלווה מהסכנה. כיון שאזרחי המדינה, ע"י הרשות המוסמכות, שלחו את החילילים למקום סכנה, עליהם להכנס לעובי הקורה כדי לפודתם. והשיקול והධינן מה מסוכן יותר, להשאיר החילילים בידי חוטפיהם או לסכן את האזרחים ע"י שחרור הטרוריסטים, שיקול זה חייבים אנו להשאיר בידי מבעלי החלטות. להצעה אחרתה הזאת אין ערך רב, לדעתו, כי מבעלי ההחלטה נתונם להשפעותיהם של קבוצות לחץ, או העיתונות היומית וכיו"ב. הם דואגים ל"תדרmitt ציבורית". נוסף על כך שההתוצאות המיידיות מכרייעות אצלם יותר מהתוצאות בעtid הרחוק (של אבדות בנפש), דבר שכubar זמן, ויש אסונות, לא תמיד זוקפים הדבר לאשתם. ולכן ההחלטה אינה מאוזנת ואין לסמוך עליהם.

[ו] וגם על הטוענים שצרכיהם לעשות "הכל" כשייהודי נמצא בסכנה, כלום אם יגיע מצב שיבקשו אויבינו שנעקור יישובים יהודים, כמו גילה בירושלים, או מעלה אדומים, כלום גם לזה נתיר לעקור יישובים בארץ ישראל למען "פקוח נפש"? הרי בזה תם כל טעם לישוב הארץ, ואין סוף לדרישת אויבינו.

[ז] אמנם נהוג בעולם כמשמעות מצב מלחמה בין שתי מדינות מלחיפים ביניהם השבויים, אבל זה נאמר בסיום פעולות האיבה ומגיעים להפסקת המלחמה. אבל תוקן כדי המלחמה, לא שמענו. וזה בודאי שלא כמנาง העולם, והוא "יוטר מכדי דמיهم".

[ח] גם הרוב היהודי הרצל הנקין, במאמרו על נושא זה (שו"ת בני בנימ, ח"א סי' מג, עמ' קמד-קסט) דין בארכיות בנושא זה. ושם (עמ' קג) מביע מסקנה שאין לפדות את השבויים ע"י שחרור מחבלים גם במקום שהחטופים במצב של סכנות נפשות.